

A. ΚΑΛΒΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Ανδρέας Κάλβος γεννήθηκε στη Ζάκυνθο και ήταν ο πρωτότοκος γιος του κερκυραίου Ιωάννη Κάλβου και της Αδριανής Ρουκάνη, που καταγόταν από πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια της Ζακύνθου. Το 1801 μετά τη διάλυση του γάμου των γονιών του ο πατέρας του έφυγε για την Ιταλία, εγκαταστάθηκε στο Λιβόρνο και ασχολήθηκε με το εμπόριο. Ο ποιητής αναχώρησε το 1802 με το μικρότερο αδερφό του Νικόλαο, για να ζήσουν μαζί του. Η αναγκαστική αυτή μετανάστευση επέδρασε αρνητικά στην ψυχосύνθεση του δεκάχρονου Ανδρέα και η νοσταλγία του για την μητέρα του και την πατρίδα τον ακολούθησαν σε ολόκληρη τη ζωή του. Το 1805 η μητέρα του χώρισε και επίσημα από τον πατέρα του και παντρεύτηκε στη Ζάκυνθο τον Κωνσταντίνο Καλέκα (από τότε τα παιδιά έχασαν κάθε επαφή με την μητέρα τους).

Ο Κάλβος έμαθε τα πρώτα γράμματα στη Ζάκυνθο (σύμφωνα με ανεξακρίβωτη πληροφορία το 1800 ήταν μαθητής του Αντωνίου Μαρτελάου) και συνέχισε τις σπουδές του στην ελληνική παροικία στο Λιβόρνο. Η ζωή του Κάλβου εκεί δεν ήταν καθόλου ευχάριστη. Τα προβλήματα προσαρμογής ήταν πολλά και σε αυτά προστέθηκε η συχνή απουσία του πατέρα του λόγω των εμπορικών δραστηριοτήτων του. Εκεί έγραψε στα ιταλικά το Άσμα στο Ναπολέοντα (1811) το οποίο αποκήρυξε αργότερα και έχει χαθεί εκτός απ' τον πρόλογό του.

Το 1812 ο Κάλβος πήγε στη Φλωρεντία, όπου γνωρίστηκε με τον Ugo Foscolo, ο οποίος τον προσέλαβε ως αντιγραφέα του και παιδαγωγό του προστατευόμενου ανηψιού του, Στέφανου Βούλτσου. Η φιλία που αναπτύχθηκε μεταξύ των δύο αντρών θα διαρκέσει χρόνια και θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την πορεία του Κάλβου. Ακολούθησε συγκατοίκησή του με το Foscolo και μικρό διάστημα παραμονής των δυο φίλων στην Ελβετία. Την περίοδο εκείνη έγραψε τρεις τραγωδίες στα ιταλικά: τον Θηραμένη (1812-13), μια αγνώστου τίτλου (1812-13) και τις Δαναΐδες (1815). Το 1816 ακολούθησε τον Foscolo στην Αγγλία και πήρε μέρος στην προσπάθεια του τελευταίου για έκδοση έργων κλασικών συγγραφέων. Εκεί μετέφρασε στα νέα ελληνικά το Βιβλίο κοινών προσευχών της Αγγλικανικής Εκκλησίας και ποιήματα (1819-1820). Ακολούθησε ρήξη στις σχέσεις του με το Foscolo. Έτσι του δόθηκε η ευκαιρία να αποδεσμευτεί από την επιρροή του και να χαράξει τον δικό του ποιητικό δρόμο.

Το 1819 παντρεύτηκε την αγγλίδα Maria Teresa Josephine Thomas, η οποία όμως πέθανε τον ίδιο χρόνο κατά τη διάρκεια της γέννας του παιδιού τους. Την περίοδο αυτή (1818-1819) ο Κάλβος έδωσε διαλέξεις στο πνευματικό κέντρο Argyll Rooms του Λονδίνου με θέμα την ελληνική γλώσσα. Μετά το θάνατο της γυναίκας του συνδέθηκε με την παλιά του συμμαθήτρια Susan F. Ridout, σχέση που δεν ευδοκίμησε. Την περίοδο εκείνη είχε επανασυνδεθεί μέσω των μεταφράσεων και κάποιων διαλέξεων με την ελληνική γλώσσα, είχε ωστόσο ιταλική συνείδηση και είχε ως πρότυπο τον Alfieri. Το φθινόπωρο του 1820 μετά από σύντομη παραμονή στο Παρίσι επέστρεψε στη Φλωρεντία και εντάχθηκε στο κίνημα των Καρμπονάρων. Ως την άνοιξη του 1821 συνέχισε να γράφει στα ιταλικά και συνέθεσε δύο τραγωδίες

ακόμα. Την ίδια χρονιά συνελήφθη από την αστυνομία και απελάθηκε στη Γενεύη. Πληροφορίες αναφέρουν πως την περίοδο εκείνη έγραφε ένα ποίημα για την ελληνική εξέγερση στη Μολδαβία.

Στη Γενεύη έμεινε από το 1821 ως το 1824 και έγραψε τις δέκα πρώτες Ωδές, τις οποίες τύπωσε το 1824 με τον τίτλο Λύρα. Το 1825 ταξίδεψε στο Παρίσι, όπου πήρε μπήκε στους φιλελληνικούς κύκλους και συνδέθηκε με έλληνες λογίους. Εκεί πραγματοποιήθηκε η έκδοση της νέας σειράς των Ωδών το 1826, με γαλλική μετάφραση του φίλου του ποιητή και φιλέλληνα Panthier de Censay μαζί με τα Λυρικά του Αθανάσιου Χριστόπουλου. Στην Ελλάδα επέστρεψε το 1826, έμεινε για λίγο στο Ναύπλιο, όπου απογοητεύτηκε από τις διαφωνίες και τους ανταγωνισμούς μεταξύ των επαναστατημένων Ελλήνων και κατόπιν πήγε στην Κέρκυρα, όπου ανέλαβε την καθηγεσία στην Ιόνιο Ακαδημία και ανακηρύχτηκε διδάκτωρ της φιλοσοφίας. Παραιτήθηκε τον ίδιο χρόνο λόγω αντιδράσεων των πανεπιστημιακών κύκλων και ασχολήθηκε με ιδιαίτερα μαθήματα, συγγραφή φιλοσοφικών συγγραμμάτων και μεταφράσεις, κυρίως φιλοσοφικών πραγματειών. Στην Ακαδημία επαναδιορίστηκε το 1836 ως καθηγητής της Ιδεολογίας.

Η διδασκαλία του στα ελληνικά προκάλεσε αντιδράσεις και εχθρικό κλίμα. Την περίοδο 1840-1841 επανήλθε στη διδασκαλία της Φιλοσοφίας και το Γενάρη του 1841 έγινε διευθυντής στο Κερκυραϊκό Λύκειο, θέση από την οποία παραιτήθηκε το Νοέμβρη του ίδιου χρόνου. Την εποχή εκείνη στην Κέρκυρα βρισκόταν και ο Σολωμός, με τον οποίο όμως δεν δημιούργησε κανένα απολύτως δεσμό. Υπήρξε μέλος της Εταιρείας Μετάξης Κερκύρας (1845) και της Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας (1848). Με την ποίηση δεν ασχολήθηκε ξανά ως το θάνατό του. Το 1852 εγκατέλειψε την Κέρκυρα για την Αγγλία με τη μέλλουσα δεύτερη γυναίκα του Charlotte Augusta Wadams (με την οποία γνώριστηκε κατά τη διάρκεια επίσκεψής της στην Κέρκυρα και την παντρεύτηκε το 1853 στο Λονδίνο). Στην Αγγλία η Charlotte εργάστηκε σε σχολεία του Essex και του Λονδίνου και το 1865 ανέλαβε τη διεύθυνση οικοτροφείου θηλέων στο Louth, όπου δίδαξε και ο Κάλβος ξένες γλώσσες και μαθηματικά. Εκεί πέθανε το 1869 σε ηλικία 77 χρονών από πνευμονία. Η ταφή του έγινε σε αγγλικό νεκροταφείο. Με ενέργειες της ελληνικής κυβέρνησης το 1960 τα οστά του ποιητή και της γυναίκας του μεταφέρθηκαν και κηδεύτηκαν στην πατρίδα του, τη Ζάκυνθο.

Ως ποιητής ο Κάλβος συμπίπτει χρονικά με την Επτανησιακή Σχολή, αποτελεί ωστόσο μια μοναχική περίπτωση δημιουργού, που συγκεράζει στοιχεία διαφόρων ρευμάτων (κλασικιστικά, ρομαντικά) και διαφοροποιείται αρκετά από την Επτανησιακή Σχολή, κυρίως λόγω της ιδιομορφίας της γλώσσας του, η οποία διαθέτει σπουδαία εκφραστική και εικονοπλαστική δύναμη. Στην Ελλάδα έγινε γνωστός μετά το 1889 με αφορμή τη γνωστή διάλεξη του Παλαμά για την ποίησή του. Οι μελετητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας ασχολήθηκαν κυρίως με τις Ωδές του, τα τελευταία χρόνια ωστόσο η έρευνα στρέφεται και γύρω από τα ιταλόφωνα έργα του. <http://www.e-alexandria.gr>

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αθανασόπουλος Βαγγέλης, Η ιεροτελεστία της επανάστασης· Χρονικές σχέσεις και χρονική υπέρβαση στις Ωδές του Κάλβου. Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1986.
- Ανδρειωμένος Γιώργος, Η συμμετοχή του Ανδρέα Κάλβου στα Επτανησιακά και φιλελληνικά κινήματα της Ευρώπης. Άμφισσα, ανάπτυπο από το περιοδικό Τετράμηνα30, 1986.
- Ανδρειωμένος Γιώργος, «Η μύηση του Κάλβου στο επαναστατικό και φιλελληνικό κίνημα της εποχής του», Περίπλους8, Χειμώνας 1986, σ.217-231.
- Ανδρειωμένος Γιώργος, Η πρόσληψη του Κάλβου από τη νεοελληνική κριτική: Μερικές εισαγωγικές παρατηρήσεις. Άμφισσα, ανάπτυπο από το περ.Τετράμηνα, 1991.
- Ανδρειωμένος Γιώργος, «Στη βαριά σκιά του Σολωμού: Οι επτανήσιοι λόγιοι για τον Ανδρέα Κάλβο», Πόρφυρας56 (Κέρκυρα), 1-3/1991, σ.151-158.
- Ανδρειωμένος Γιώργος, Βιβλιογραφία Ανδρέα Κάλβου (1818-1988), 801σ. Αθήνα, Ε.Λ.Ι.Α., 1993 .
- Βαγενάς Νάσος, «Παραμορφώσεις του Κάλβου», Το Δέντρο71-72, 1992, σ.123-140.
- Βαγενάς Νάσος, «Για μια νέα χρονολόγηση του Ιππία», Αντί510, 18/12/1992, σ.12-18.
- Βαγενάς Νάσος (επιμ.), Οι Ωδές του Κάλβου· Επιλογή κριτικών κειμένων. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1992.
- Βελλιανίτης Θόδωρος, «Κάλβος Ανδρέας Ιωαννίδης Ζακύνθιος», Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια13. Αθήνα, Πυρσός, 1933.
- Βουτιερίδης Ηλίας, «Η γλώσσα του Κάλβου», Ιόνιος Ανθολογία14-15, ετ.Β΄, 8-9/1928, σ.18-20 και 42-46.
- Γεραντούδης Ευριπίδης, Πολύτροπος Αρμονία · μετρική και ποιητική του Κάλβου. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης – Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων, 1995.
- Δάλλας Γιάννης, «Η τελευταία ιδεολογική ζύμωση και η γλωσσική εμπειρία των Ωδών», Οι Ψαλμοί του Δαυΐδ· Υπό Ανδρέα Κάλβου, σ.7-73. Αθήνα, Κείμενα, 1981.
- Δάλλας Γιάννης, «Ο Κάλβος και ο προβληματισμένος αναγνώστης των ωδών του», Πόρφυρας29-30, 8/1985, σ.247-266.
- Δημαράς Κ.Θ., «Γύρω στον Κάλβο και τον Κορδικά», Αγγλοελληνική επιθεώρηση, τ.3, 1953.
- Δημαράς Κ.Θ., «Οι πηγές της έμπνευσης του Κάλβου», Ελληνικός Ρωμαντισμός. Αθήνα, Ερμής, 1982.
- Δημητρακόπουλος Φ.Α. – Ανδρειωμένος Γ.Β., «Ένα ανέκδοτο γράμμα του Ανδρέα Κάλβου και η διασκέδαση μιας πλάνης», Η λέξη138, 3-4/1997, σ.124-129.
- Ελύτης Οδυσσέας, «Η αληθινή φυσιογνωμία και η λυρική τόλμη του Ανδρέα Κάλβου», Ανοιχτά Χαρτιά. Αθήνα, Αστερίας, 1974.
- Ζακυνθινός Διον. Α., «Ένα χειρόγραφο των Ωδών του Κάλβου», Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος 1930, σ.307-312. Αθήνα, Ι.Ν.Σιδέρης, 1930.

- Ζερβός Ι., «Ανδρέας Κάλβος», Ανδρέα Κάλβου· Η Λύρα, σ.3-6. Αθήνα, Φέξης, 1911.
- Ζώρας Γ.Θ., Ανδρέα Κάλβου Πολεμικά Διατριβαί (Άγνωστα δοκίμια του ποιητή των Ωδών). Αθήνα, 1957.
- Ζώρας Γ.Θ., Ανδρέου Κάλβου· Ωδή εις Ιονίους και άλλα μελετήματα. Αθήνα, Σπουδαστήριο Βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας του πανεπιστημίου Αθηνών, 1960.
- Ζώρας Γ.Θ., Επτανησιακά μελετήματαΣτ΄ · Καλβικά σύμμεικτα. Αθήνα, Σπουδαστήριο Βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας του πανεπιστημίου Αθηνών, 1980.
- Ιντιάνος Αντώνης, Άγνωστες σελίδες από τη ζωή και το έργο του Ανδρέα Κάλβου. Λευκωσία, 1960.
- Καραντώνης Ανδρέας, «Κάλβος ο φιλόπατρις», Από τον Σολωμό ως τον Μυριβήλη (Λογοτεχνικά μελετήματα), σ.41-62. Αθήνα, Εστία, χ.χ.
- Κασσίνης Η.Γ., Η των προσφυών λέξεων εφάρμοσις εις τα πράγματα. Αθήνα, Χατζηνικολή, 1995.
- Κεχαγιόγλου Γιώργος, «Κάλβος Ανδρέας», Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό4. Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1985.
- Καψάσκης Σωκράτης, Μοναχικοί μαυροντυμένοι περιπατητές της Κέρκυρας· Σολωμός – Κάλβος. Αθήνα, Τυπωθήτω, 1997.
- Μαστροδημήτρης Π.Δ., «Γραμματική των Ωδών του Κάλβου», Νεοελληνικά· Μελέτες και άρθραΑ΄, σ.24-50. Θεσσαλονίκη, έκδοση της Νέας Πορείας, 1975 (και έκδοση β΄ επαυξημένη, Αθήνα, Γνώση, 1984).
- Μαστροδημήτρης Π.Δ., «Ανδρέας Κάλβος (1792-1869)», Νεοελληνικά· Μελέτες και άρθραΒ΄, σ.35-60. Αθήνα, Γνώση, 1984.
- Μερακλής Μ.Γ., «Εισαγωγή», Ανδρέα Κάλβου Ωδές (1-20) : Ερμηνευτική έκδοση, σ.11-34. Αθήνα, Εστία, χ.χ.
- Νικολαρεϊζης Δ., Ούγος Φώσκολος και Ανδρέας Κάλβος. Αθήνα, Ίκαρος, 1961.
- Παλαμάς Κωστής, Ανδρέας Κάλβος (1792-1869). Αθήνα, Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός», 1969.
- Παπαϊωάννου Μιχάλης Μ., «Ανδρέας Κάλβος», Η ελληνική ποίησηΑ΄ . Αθήνα, Σοκόλης, 1980.
- Πολίτου – Μαρμαρινού Ελένη, Η στίξη των ωδών του Κάλβου· Ο Ωκεανός. Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1992.
- Πορφύρης Κ., Ο Ανδρέας Κάλβος καρμπονάρος. Αθήνα, Θεμέλιο, 1975.
- Πορφύρης Κώστας, Ανδρέας Κάλβος, Ο αγέλαστος· Μυθιστορηματική βιογραφία. Αθήνα, 20ος αιώνας, 1962.
- Σεφέρης Γιώργος, Δοκιμές. Αθήνα, Φέξης, 1962.
- Σεφέρης Γιώργος, «Πρόλογος», Κάλβου: Η Λύρα, σ.11-54. Αλεξάνδρεια, εκδόσεις Νεοαλεξανδρινών, 1942.
- Σκοπετεά Σοφία, Πέντε μαθήματα για τον Ανδρέα Κάλβο. Αθήνα, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 1985.
- Στεργιόπουλος Κώστας, «Η εσωτερική περιπέτεια του Κάλβου», Καινούρια Εποχή, Καλοκαίρι, 1960 (τώρα και στον τόμο ΠεριδιαβάζονταςΑ΄· Από τον Κάλβο στον Παπατσώνη, σ.11-27. Αθήνα, Κέδρος, 1982).

- Τσάτσος Κωνσταντίνος, «Κάλβος, ο ποιητής της Ιδέας», Αισθητικά Δοκίμια, Αθήνα, 1961.
- Τωμαδάκης Ν.Β., «Κριτικά, βιογραφικά και βιβλιογραφικά στον Α.Κάλβο». Ελληνικάί, αρ.Α΄, Θεσσαλονίκη, 1938, σ. 19-51.
- Rontani Maria Filirro, Ανδρέα Κάλβου Ωδαί· Κριτική Έκδοση. Αθήνα, Ίκαρος, 1970.
- Vitti Mario, A.Kalvos· e i suoi scritti in italiano. Νάπολη, Istituto Universitario Orientale, 1960.
- Vitti Mario, Πηγές για τη βιβλιογραφία του Κάλβου· Επιστολές 1813-1820. Θεσσαλονίκη, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, 1963.
- Vitti Mario, Ο Κάλβος και η εποχή του. Αθήνα, Στιγμή, 1995.
- Αφιερώματα περιοδικών
- Νέα Εστία40, ετ.Κ΄, Χριστούγεννα 1946, αρ.467.
- Επτανησιακά Φύλλα8, ετ.Α΄, 8/1947.
- Ελληνική Δημιουργία148, ετ.ΙΓ΄, 1η/4/1954.
- Εστίας3, ετ.1, 1960.
- Λύρα1, 3/1970.
- The Greek Gazette, 8/1970.
- Το Δέντρο9, 4-5/1992, ετ.ΙΔ΄, περ.Γ΄, αρ.67-68.
- Διαβάζω140, 26/3/1986.
- Πόρφυρας64-65 (Κέρκυρα), 1-6/1993.
- Τετράδια Ευθύνης24.
- Μαντατοφόρος37-38, 1993-1994.

Εργογραφία

(πρώτες αυτοτελείς εκδόσεις) 1

- Le danaidi· Tragedia di Andrea Calbo. Λονδίνο, Boyle and Callaghan, 1818.
- Nolan F., Remarks on a passage in Eusebius's Ecclesiastical History with translations in modern Greek and Italian. Λονδίνο, 1818.
- Italian lessons in four parts · Part I. The synopsis of the italian grammar, with exercises upon each rule. Part II. Translation of the first book of Robertson's history of the reign of the Emperor Charles V. Part III. Saul, tragedia di Vittorio Alfieri. Part IV. Extracts from Tasso, Ariosto, Petrarca and Dante. By Andrea Calvo. Λονδίνο, Boyle and Callaghan, 1820.
- Βιβλίον των δημοσίων προσευχών και της υπηρεσίας των μυστηρίων και άλλων εκκλησιαστικών θεσμών και τελετών , κατά το έθος της Ηνωμένης Εκκλησίας Αγγλίας και Ιβερνίας, ω προσετέθη το Ψαλτήριον του Δαυίδ και αι μετά τας Συναπτάς Επιστολαί και Ευαγγέλια. Μεταφρασθέν εκ της Αγγλικής εις την κοινήν της Ελλάδος διάλεκτον υπό Α.Κάλβου Ιωαννίδου. Λονδίνο, Samuel Bagster, 1820.
- Η Λύρα · Ωδαί Ανδρέα Κάλβου Ιωαννίδου του Ζακυνθίου. Γενεύη , Guil.Fick, 1824. (οι δέκα πρώτες)
- Ωδαί Κάλβου του Ζακυνθίου. Παρίσι, χ.ε., 1826 (το σύνολο των ωδών).
- Κάλβου και Χριστόπουλου Λυρικά. Παρίσι, τυπ.Ρενουάρδου, 1826. (οι δέκα τελευταίες ωδές)
- Ωδαί Κάλβου του Ζακυνθίου (ανατυπωθείσαι κατά την παρισινήν εκδοχήν του

1826). Αθήνα, τυπ.Ζ.Γρυπάρη-Α.Καναριώτου,1864 (οι δέκα πρώτες).

• Η Λύρα Ανδρέου Κάλβου και ανέκδοτος ύμνος Αντωνίου Μαρτελάου.Ζάκυνθος, εκδ.Σεργ.Ραφτάνη, 1881(πλήρης έκδοση).

Συγκεντρωτικές εκδόσεις

• Ανδρέου Κάλβου, Η Λύρα. Αθήνα, Φέξης, 1911.

• Κάλβου Άπαντα· Λύρα. Αθήνα, Στοχαστής, 1928.

• Κάλβου, Η Λύρα· Μερ πρόλογο Γιώργου Σεφέρη. Αλεξάνδρεια, 1942.

• Μερακλής Μ.Γ., Ανδρέα Κάλβου, Ωδές (1-20)· Ερμηνευτική έκδοση. Αθήνα, Εστία, Χ.Χ.

• Ανδρέου Κάλβου· Λύρα-Ωδαί. Αθήνα, Εκδοτική Φιλολογική Εταιρεία, 1956.

• Ανδρέα Κάλβου, Ωδαί· Κριτική έκδοση Filippa Maria Pontani. Αθήνα, Ίκαρος, 1970.

• Ανδρέα Κάλβου· Άπαντα. Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1979. (εισαγωγή Κωνσταντίνου Τσάτσου)

• Οι Ψαλμοί του Δαυΐδ· Υπό Ανδρέα Κάλβου· Εισαγωγή- Σχόλια Γιάννη Δάλλα.

Αθήνα, Κείμενα, 1981.

• Ανδρέου Κάλβου Ιωαννίδου, Η Ιωνιάς· Φιλολογική επιμέλεια Γιάννη Δάλλα. Αθήνα, Συνέχεια, 1992.

• Ωδαί· Επιμέλεια Γιάννης Δάλλας. Αθήνα, Ωκεανίδα, 1997. 1. Για αναλυτικά εργογραφικά και βιβλιογραφικά στοιχεία του Ανδρέα Κάλβου βλ. Ανδρειωμένος Γιώργος, Βιβλιογραφία Ανδρέα Κάλβου (1818-1988), 801σ. Αθήνα, Ε.Λ.Ι.Α., 1993.

Χειρόγραφα του λογοτέχνη υπάρχουν στο Γενικό Αρχείο του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.)

<http://ekebi.gr>